

ПТАШНИК КРИХІТНИЙ (ОРНІТОПУС КРИХІТНИЙ)

Ornithopus perpusillus L.

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Атлантично-європейський вид на сх. межі ареалу в обмеженому числі локалітетів, приурочених до зникаючого типу біотопів.

Ареал виду та його поширення в Україні

Атлантична й Ср. Європа, пд. Скандинавії. В Україні як компонент природної флори відомий лише з двох локалітетів на Розточчі. Як занесена рослина наводився для Дніпропетровська й Херсона, однак гербарні матеріали з цих локалітетів не відомі. Адм. регіони: Льв, ?Дн, ?Хс.

Чисельність та структура популяцій

Популяції займають малі площі, але в деяких локалітетах достатньо чисельні й повночленні. Насіннева продуктивність висока й потенційна здатність до поновлення задовільна, проте здебільшого не може бути реалізована через інтенсивне руйнування і трансформацію біотопів.

Причини зміни чисельності

Руйнування екотопів унаслідок видобутку піску, створення локальних звалищ сміття у відпрацьованих кар'єрах, випалювання сухого травостою, прогін худоби, будівництво.

Умови місцезростання

Піщані біотопи флювіогляціального походження на присхилових і плакорних ділянках пагорбів. Іноді — на лісових галявинах та узліссях. Характерний компонент угру-

повань кл. *Corineforetea canescentis*, *Nardo-Callunetea*. Облігатний псамофіл, ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна, іноді дворічна, вразно опушена трав'яна рослина. Стебло висхідне або лежаче, 10–40 см завдовжки, розгалужене. Листки непарнопірчасті, до 10 см завдовжки, з 5–10 парами довгастих, загострених листочків. Квітки на пазушних квітконосах, зібрані по 3–5 у зонтикоподібні суцвіття. Приквітки пірчасті або трійчасті. Чашечка трубчаста, з овальними, утричі коротшими від її трубочки зубцями. Віночок білуватий; прапорець з червоними жилками, трохи довший від крил; човник жовтуватий. Біб 1–2 см завдовжки, прямий або зігнутий; члеників 3–7, еліптичних; но-

сик короткий. Цвіте в травні–липні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не охороняють. Можливе знаходження виду на території Яворівського НПП на ділянках, прилеглих до Яворівського військового полігону. Необхідним є пошук нових локалітетів виду в регіоні, вивчення динаміки його поновлення і забезпечення моніторингу популяцій. У разі відсутності спеціальних заходів щодо збереження виду він може зникнути в найближчі 15–20 років завдяки високій інтенсивності господарського освоєння регіону. Заборонено розробку піщаних кар'єрів, прогін худоби, знищення екотопів у результаті забудови чи створення сміттєзвалищ.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Рідко культивують як кормову рослину.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, кормове, медоносне.

Основні джерела інформації

Флора УРСР, 1956.

Автори: О.О. Кагало, Н.М. Сичак
Фото: О.О. Кагало

ГОРОХ ВИСОКИЙ

Pisum elatius M.Bieb. (*P. sativum* L. subsp. *elatius* (M.Bieb.) Asch. et Graebn., *P. sativum* var. *elatius* (M.Bieb.) Trautv.)

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення

Середземноморсько-передньоазійський вид на пн. межі ареалу, елемент давньої землеробської культури, можливо археофіт.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений у Середземномор'ї, сх. частині Центральної Європи, на Кавказі, у Малій та Зх. Азії. Трапляється у Криму окремими локалітетами на Пд. березі (Ласпі, окол. смт. Оползневе, Голубий Залив, г. Аю-Даг, Кара-Даг), у передгір'ях (Інкерман, Ескі-Кермен, Байдарська долина) і на Керченському п-ві (Казантип, узбережжя Бухти Рифів, окол. смт. Чорноморське, с. Завітне). Тяжіє до районів античних і середньовічних поселень. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Локалітети нечисленні, від поодиноких до кількох десятків особин. Популяція на Пд. схилі хребта Карагач (Кара-Даг) включає декілька сотень рослин. Насіннева продуктивність низька (від 1 до 10 насінин на особину), дуже залежить від гідротермічних умов року та конкретного екотопу.

Причини зміни чисельності

Знищення оселищ унаслідок рекреаційного впливу та господарського освоєння територій. Слабка конкурентна здатність виду.

Умови місцезростання

На Пд. березі росте переважно на кам'янистих осипищах з магматичних порід, де є діагностичним видом союзу *Vicio hirsutae-Galion ararines* (кл. *Thlaspietea rotundifolii*). Трапляється також на кам'янистих, мергелистих та глинистих зсувних схилах, на узліссях дубових лісів (угруповання кл. *Trifolio-Geranietea*). Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Терофіт. Ефемер, однорічна трав'яна рослина 20–150 см заввишки із тонким стеблом. Листочки у числі 2–3 пар з вусиками, що чіпляються за інші рослини. Прилистки великі, до 1,5–4 см завдовжки. Квітконоси удвічі-тричі довші за прилистки. Квітки темно-пурпурові.

Біб 6–10 см завдовжки, сітчастожилковий. Цвіте у квітні–травні, плодоносить у травні–липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють на території Ялтинського гірсько-лісового, Карадазького й Казантипського ПЗ, ландшафтних заказників «Аю-Даг», «Байдарський». Необхідно забезпечити моніторинг стану популяцій та дотримання заповідного режиму на територіях ПЗФ, ширше культивувати у ботанічних садах, створити банк насіння з різних популяцій виду. Заборонено порушення місцезростань виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Культивують у Нікітському ботанічному саду — ННЦ УААН.

Господарське та комерційне значення

Декоративне. Перспективний для селекції.

Основні джерела інформації

Вульф, 1960; Голубев, Сазонов, 1989; Дидух, Шеляг-Сосонко, 1982; Корженевський, Багрикова, Рыфф, Бондарева, 2004; Рыфф, 1999; ЧКУ, 1996.

Автори: Л.Е. Рифф, О.О. Кагало
Фото: В.П. Ісіков

СОКИРОНОСИЦЯ СТРУНКА (ВЯЗІЛЬ СТРУНКИЙ)

Securigera elegans (Pančić) Lassen (*Coronilla elegans* Pančić; *C. latifolia* (Hazsl.) Jáv.)

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий диз'юнктивний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Балкани, Ср. та Сх. (пд.-зх. частина) Європа. В Україні — спорадично в Закарпатті, Правобережному та Лівобережному Лісостепу, також наводиться для Сумської обл. Адм. регіони: ?См, Зк, Вн, Чк, Кд, Хр, Од.

Чисельність та структура популяцій
Популяції малочисельні, з невеликих груп особин або поодиноких рослин (окол. м. Ужгорода, гора Плішка, окол. м. Мукачева, с. Станове Мукачівського р-ну, ур. Велика Уголька Тячівського р-ну; Вінницька обл.: с. Лісничче Бершадського р-ну; Червоно-Греблянське л-во Чечельницького р-ну; с. Мала Киріївка, «Кулиничів ліс» Бершадського р-ну; с. Яланець, ліс «Деренківець» Ольгопільського р-ну; Одеська обл.: ур. Байтали Ананівського р-ну; Черкаська обл.: с. Медведівка Чигиринського р-ну; Кіровоградська обл.: Чорноліський заказник Знамянського р-ну; Харківська обл.: правий берег Сіверського Донця, окол. с. Таранівки та НПП «Гомільшанська лісова дача» Зміївського р-ну).

Причини змінності чисельності.
Слабка конкурентна здатність, недостатнє природне відновлення, стравлювання дикими парнокопитними.

Умови місцезростання

Термофільні, освітлені дубові і букові ліси (кл. *Quercus-Fagetea*, *Quercetia pubescenti-petraeae*) на добре прогрітих схилах, вирубка, галявинах, узліссях і серед чагарників (кл. *Rhamno-Prunetea*). Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна, сизувата, трав'яна рослина з розвиненим каудексом і стрижневою кореневою системою. Стебло пряmostояче або висхідне, просте або трохи розгалужене, розсіяно щетинисто-волосисте або майже голе, 30–70 см заввишки. Листки непарнопірчасті 7–20 см завдовжки; листочки (7–15) еліптичні, короткозагострені, 1–4 см завдовжки. Прилистки дрібні, яйцеподібні. Суцвіття зонтикоподіб-

ні, на пазушних квітконосах, що перевищують листки, з 6–18 квіток. Квітки рожеві або білувато-фіолетові. Боби лінійні або зігнуті, 5–10-членні, з тоньким відігнутих носиком, жовті або каштанові. Насінини циліндричні, 3–4,5 мм завдовжки. Цвіте у травні-липні, плодоносить у серпні-вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в ур. Велика Уголька (Карпатський БЗ), Чорноліському заказнику (Кіровоградська обл.) та в НПП «Гомільшанська лісова дача». Уточнення сучасного поширення виду, картування популяцій. Заборонено збирання, заготівлю рослин, порушення умов місцезростань.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Кормове.

Основні джерела інформації

Заверуха, Андриенко, Протопопова, 1983; Прокудин, Тверетінова, Горелова і др., 1979; Редкие и исчезающие растения и животные Украины. Справочник, 1988; Собко, 2005; Чопик, 1978.

Автор: М.М. Федорончук

Фото: А.А. Куземко, Я.П. Санісло (вставка)

СОФОРА КИТНИКОПОДІБНА

Sophora alopecuroides L. (*Vexibia alopecuroides* (L.) Jakovl., incl. *Vexibia alopecuroides* (L.) Jakovl. subsp. *jaubertii* (Spach) Jakovl.; *Sophora prodanii* E.S. Anderson)

Родина Бобові — Fabaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Балкани, Крим, Кавказ (Передкавказзя, Сх. і Пд. Закавказзя), пониззя Волги, Зх. Сибір, Мала та Ср. Азія. В Україні зростає у Гірському Криму (окол. с. Партизанське Сімферопольського р-ну та ур. Уч-Кош в окол. м. Ялти). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Відомо два місцезнаходження. Локальні популяції нечисельні з тенденцією до скорочення. Дуже рідко вид утворює суцільний покрив, частіше зростає окремими особинами або куртинами.

Причини зміни чисельності
Зменшення площ природних місцезростань внаслідок посилення антропогенного навантаження (вирубка чагарників, витоптування, забудова) та вузька стенопотність виду.

Умови місцезростання
Зростає на кам'янистих схилах, сонячних

галявинах, узліссях дубових лісів, у чагарникових заростях. Угруповання кл. *Quercetea pubescenti-petraeae*, *Rhamno-Prunetea*, *Trifolio-Geranietea*. Ксеромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 50–80 (100) см заввишки, з розгалуженим, у верхній частині дуже облиствленим, дрібно опушеним стеблом та непарноперистими, волосистими листками. Квітки білі або кремові, зібрані на верхівці у густі, багатоквіткові китиці. Боби 50–70 мм завдовжки, чоткоподібні, циліндричні, довгозагострені, нерозкривні, притиснуто-волосисті, направлені уверх. Насінин у бобі 3–7, жовто-коричневі. Цвіте у травні–липні,

плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняють у Ялтинському гірсько-лісовому ПЗ. Необхідно забезпечити заповідний режим у місцях поширення виду, здійснювати контроль за станом популяцій. Заборонено збирання рослин, заготівля, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, отруйне.

Основні джерела інформації
Каталог рідких, исчезающих..., 1975; ЧКУ, 1996.

Автор: М.М. Федорончук
Малюнок: Т.В. Степаненко